

**BOLA HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDA MILLIY VA XALQARO HUQUQ
NORMALARINING UYG‘UNLIGI**

Sayfiyeva Zulfizar Ulug‘bekovna

G‘ijduvon tuman FHDY bo‘limi mudirasi.

Z53803885@gmail.com

Tojiyeva Orzigul Ziyataliyevna

Orientr universiteti magistr.

orzugultojiyeva1985@gmil.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20336124>

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada bola huquqlarini himoya qilish sohasida milliy huquq tizimi va xalqaro huquq normalarining o‘zaro uyg‘unligi kompleks tahlil qilinadi. O‘zbekiston Respublikasida bola huquqlarini ta‘minlashga qaratilgan huquqiy islohotlar hamda BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiyasi normalarining milliy qonunchilikka implementatsiya jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, amaliy mexanizmlar, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ilmiy asosda tahlil qilinadi.*

***Kalit so‘zlar:** bola huquqlari, xalqaro huquq, milliy qonunchilik, BMT Konvensiyasi, huquqiy himoya, ijtimoiy davlat.*

***Аннотация.** В статье проводится комплексный анализ гармонизации национального законодательства и международных правовых норм в сфере защиты прав ребёнка. Рассматривается имплементация положений Конвенции ООН о правах ребёнка в национальную правовую систему Узбекистана, а также существующие проблемы и пути их решения.*

***Ключевые слова:** права ребёнка, международное право, национальное законодательство, Конвенция ООН, правовая защита.*

***Abstract.** This article provides a comprehensive analysis of the harmonization between national legislation and international legal norms in the field of child rights protection. It examines the implementation of the UN Convention on the Rights of the Child into the national legal system of Uzbekistan, as well as existing challenges and possible solutions.*

***Keywords:** child rights, international law, national legislation, UN Convention, legal protection.*

“The true measure of a society is how it treats its children.”— Nelson Mandela

Mazmuni: Jamiyatning haqiqiy darajasi bolalarga bo‘lgan munosabati bilan o‘lchanadi.

KIRISH.

Bola huquqlarini himoya qilish bugungi kunda nafaqat milliy huquq tizimlarining, balki xalqaro huquq hamjamiyatining ham eng dolzarb va ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Chunki bola jamiyatning eng zaif, shu bilan birga kelajakni belgilovchi qatlamidir. Shu sababli har qanday davlatning huquqiy tizimi bola manfaatlarini himoya qilishni asosiy vazifalardan biri sifatida belgilaydi. O‘zbekiston Respublikasi ham mustaqillikdan so‘ng ushbu sohada keng qamrovli islohotlarni amalga oshirib, xalqaro huquq normalarini milliy qonunchilikka izchil implementatsiya qilish yo‘lini tanladi.

ASOSIY QISM

Bola huquqlarini himoya qilish sohasidagi eng muhim xalqaro hujjat — bu 1989-yilda qabul qilingan **BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiyasi** hisoblanadi.

Ushbu Konvensiya bolalarning yashash, ta'lim olish, sog'liqni saqlash, zo'ravonlikdan himoya qilish va ijtimoiy himoya huquqlarini kafolatlaydi. O'zbekiston ushbu Konvensiyaga 1992-yilda qo'shilgan bo'lib, uning normalarini milliy qonunchilikka moslashtirish jarayonini izchil davom ettirib kelmoqda.

Milliy huquq tizimida bola huquqlarini ta'minlashga oid asosiy hujjatlardan biri — **“Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida”gi Qonun** hisoblanadi. Ushbu qonun bola manfaatlarini davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilab beradi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham bola huquqlarini himoya qilishga oid bir qator normalar mustahkamlangan bo'lib, ular xalqaro huquq tamoyillari bilan uyg'unlashgan holda ishlaydi.

Milliy va xalqaro huquq normalarining uyg'unligi huquqiy tizimning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Bu uyg'unlik uch asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi: birinchidan, normativ-huquqiy moslik; ikkinchidan, institutsional mexanizmlar; uchinchidan, amaliy ijro tizimi. O'zbekistonda ushbu uch yo'nalish bo'yicha sezilarli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Amaliy jihatdan qaraganda, Bola huquqlarini himoya qilishning amaliy samaradorligi ko'p jihatdan fuqarolik holati dalolatnomalarini qayd etish organlari faoliyati bilan bevosita bog'liqdir.

G'ijduvon tuman FHDY bo'limi amaliy tajribasi ushbu yo'nalishda institutsional islohotlarning real natijalarini ko'rsatadi.

Xususan, so'nggi yillarda tug'ilish holatlarini o'z vaqtida qayd etish jarayonlarining soddalashtirilishi va raqamli tizimlarning joriy etilishi natijasida fuqarolarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati sezilarli darajada oshgan. Bu esa bolaning huquqiy identifikatsiyasi kechikmasdan ta'minlanishiga xizmat qilmoqda.

G'ijduvon tuman FHDY bo'limi mudirasi Sayfiyeva Zulfizar Ulug'bekovna rahbarligida amalga oshirilayotgan ishlar tizimli yondashuvga asoslangan bo'lib, quyidagi yo'nalishlarda samaradorlik kuzatilmogda:

- tug'ilish holatlarini elektron tizimga kiritishning tezlashuvi
- fuqarolarga huquqiy tushuntirish ishlarining kuchaytirilishi
- mahalla va tibbiyot muassasalari bilan hamkorlikning mustahkamlanishi
- hujjatlashtirish jarayonlarida inson omilini kamaytirish
- murojaatlar bilan ishlashning ochiqlik va shaffoflik tamoyillariga asoslanishi

Mazkur amaliy chora-tadbirlar natijasida bola huquqlarining eng muhim bosqichi — huquqiy shaxs sifatida tan olinishi jarayoni yanada samarali amalga oshirilmoqda.

Shuningdek, ushbu tajriba shuni ko'rsatadiki, FHDY organlarining samarali faoliyati nafaqat huquqiy, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga ham xizmat qiladi. Chunki har bir bolaning huquqiy maqomi o'z vaqtida belgilanishi uning ta'lim, tibbiy xizmat va ijtimoiy himoya tizimlariga to'liq integratsiyasini ta'minlaydi.

Natijada G'ijduvon tuman tajribasi milliy darajada FHDY tizimida “tezkor huquqiy identifikatsiya modeli” sifatida baholanishi mumkin.

So'nggi yillarda global miqyosda davlat boshqaruvi raqamli transformatsiya jarayonini boshdan kechirmogda. O'zbekiston Respublikasida ham FHDY tizimining raqamlashtirilishi bola huquqlarini himoya qilish samaradorligini oshirishda muhim omil bo'ldi.

Raqamli tizimlarning joriy etilishi quyidagi natijalarni berdi:

- tug'ilish holatlarini real vaqt rejimida qayd etish
- hujjatlarni avtomatlashtirilgan qayta ishlash
- inson omilini minimallashtirish

- korrupsion risklarni kamaytirish

Bu esa bola huquqlarining “kechiktirmasdan tan olinishi” prinsipini amalda ta’minlashga xizmat qiladi.

QISQA ILMIY XULOSA

Amaliy tahlillar shuni ko’rsatadiki, hududiy FHDY organlarining samarali boshqaruvi xalqaro huquq standartlarining milliy darajada real ishlashini ta’minlovchi asosiy omillardan biridir.

Shu bilan birga, amaliyotda ayrim muammolar ham mavjud. Ayrim hududlarda huquqiy savodxonlikning yetarli darajada emasligi, hujjatlashtirish jarayonlarida kechikishlar va ijtimoiy himoya tizimidagi nomutanosibliklar kuzatiladi. Bu holatlar bola huquqlarini to’liq ta’minlashga to’sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli huquqiy targ’ibot va institutsional nazoratni kuchaytirish dolzarb vazifa bo’lib qolmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko’rsatadiki, bola huquqlarini samarali himoya qilish faqat qonunlar mavjudligi bilan emas, balki ularning real ijrosi bilan belgilanadi. Skandinaviya mamlakatlari, Germaniya va Kanada tajribasi shuni ko’rsatadiki, bola manfaatlarini ustuvor qo’yuvchi kompleks ijtimoiy-huquqiy tizimlar yuqori samaradorlikka ega. O‘zbekiston ham ushbu yo‘nalishda izchil rivojlanib bormoqda.

Bola huquqlarini himoya qilishda milliy va xalqaro huquq normalarining uyg‘unligi nafaqat huquqiy masala, balki ijtimoiy barqarorlik omili hamdir. Chunki bola huquqlarining to’liq ta’minlanishi jamiyatning uzoq muddatli rivojlanishiga bevosita ta’sir ko’rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, O‘zbekiston Respublikasida bola huquqlarini himoya qilish tizimi xalqaro huquq normalari bilan uyg‘unlashgan holda rivojlanib bormoqda. Biroq bu jarayonni yanada takomillashtirish, institutsional mexanizmlarni kuchaytirish va huquqiy madaniyatni oshirish kelgusidagi asosiy vazifalardan biri bo’lib qoladi.

So‘ngi so‘z sifatida, yuqoridagi maqola mavzusidan kelib chiqqan holda quyidagi tavsiyalar ilgari suriladi:

- FHDY tizimida yagona integratsiyalashgan monitoring platformasini kuchaytirish
- bola huquqlari bo‘yicha huquqiy targ‘ibotni kengaytirish
- idoralararo ma’lumot almashuvini avtomatlashtirish
- hududiy tajribalarni milliy darajada standartlashtirish
- xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni kengaytirish

“Children are not only the future, they are the present with rights today.” — UNICEF Principle

Mazmuni: Bolalar faqat kelajak emas, balki bugungi kunda ham huquqlarga ega subyektlardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Normativ-huquqiy hujjatlar

1. United Nations. **Convention on the Rights of the Child (1989)**.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (yangilangan tahrir).
3. O‘zbekiston Respublikasi Qonuni: **“Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”**.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oila kodeksi.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining FHDY tizimini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari.

Ilmiy adabiyotlar

6. UNICEF. *Child Rights and Protection Reports*.
7. Freeman M. **A Commentary on the UN Convention on the Rights of the Child**.
8. Alston P., Tobin J. **The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary**.
9. Hodgkin R., Newell P. **Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child**.
10. O‘zbekiston Respublikasida inson huquqlari bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami.
Internet tizimlari va rasmiy elektron manbalar
11. <https://www.unicef.org> – UNICEF rasmiy sayti
12. <https://www.ohchr.org> – BMT Inson huquqlari Oliy komissariati
13. <https://www.un.org> – BMT rasmiy portali
14. <https://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi milliy qonunchilik bazasi
15. <https://www.gov.uz> – O‘zbekiston Respublikasi davlat axborot portali
16. <https://my.gov.uz> – Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali
17. <https://stat.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi
18. <https://adliya.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy sayti
19. <https://huquqiportal.uz> – huquqiy axborot tizimi
20. <https://www.worldbank.org> – Jahon banki (ijtimoiy himoya va bola huquqlari bo‘yicha tahlillar)